

NordPlus-projektet

*Kartläggning över hur de nordiska folkhögskolorna kan arbeta för
integration och inklusion bland unga*

NAPD-2013/10221

Innehåll:

/Förord	3
Kartläggningens upplägg	4
1. Folkhögskolan i landets utbildningslandskap	5
1.1 Sverige	5
1.2 Norge	6
1.4 Finland	7
2. Folkhögskolornas särskilda finansiering gällande integration och inklusion bland unga.....	8
2.1 Sverige	8
2.2 Norge	8
2.3 Danmark	9
2.4 Finland	9
3. Målgrupper bland unga med specifika behov i de nordiska folkhögskolorna.....	10
4. Specialuppdrag gällande integration och inklusion bland unga.....	11
5. Folkhögskolans särart som lärande miljö	12
6. Internatets betydelse i integration och inklusion av unga i folkhögskolan	13
7. Pedagogiska metoder och arrangemang i integration och inklusion	14
8. Vägledning av unga i folkhögskolorna.....	14
9. Folkhögskolans nätverk angående unga med specialbehov	15
10. Resultat och evaluering av kartläggningen	16
11. Behov av vidaregående utvecklingsprojekt	18
12. Bilagor/Faktaunderlag.....	19
I. NordPlus-projektet.....	19
II. Specialuppdrag och projekt gällande integration och inklusion.....	22
Sverige	22
Finland	22
Danmark.....	24
Norge.....	26
III. Folkhögskolan i Danmarks utbildningssystem.....	27
IV. Folkhögskolornas särskilda finansiering i Danmark.....	28
V. Vägledning av unga i de danska folkhögskolorna.....	28
VI. Länkar till de nationella kartläggningarna.....	28

Förord

I alla nordiska länder har folkhögskolan identifierats som en viktig aktör i att motverka ungdomars utanförskap.

Studiemotiverande utbildningar har utvecklats i folkhögskolor i hela Norden: 1000 utbildningsplatser i Sverige för ungdomar som inte avslutat gymnasieutbildningen och 4000 kursplatser för unga arbetslösa, studiemotiverande kurser i folkhögskolor i Norge, studiesedlar för 400 ungdomar utan studieplats att användas i finländska folkhögskolor och i Danmark har folkhögskolorna ett projekt där målgruppen är unga mellan 16-25 år som hamnat utanför det formella utbildningssystemet.

Öronmärkta resurser har riktats till folkhögskolor i Norden gällande unga arbetslösa, ungdomar med inlärnings- och motivationssvårigheter, lindrigt utvecklingshämjade, minderåriga flyktingar, inhemska minoriteter som samer, romer, de döva mm.

Folkhögskolorna har genom tiderna hittat nya tillvägagångssätt, sådana som det formella, examensinriktade utbildningssystemet inte lyckats med. Nordiska folkhögskolerådet vill med den här utredningen visa på de pedagogiska, för folkhögskolorna karaktäristiska metoderna, som tillämpats för att öka studiemotivationen hos de studerande.

NFR anser kartläggningen vara av stor betydelse för att klargöra den nordiska folkhögskolans lärande miljö som samhällsnyttig utbildningsform, och hur den påverkar gällande integrationssträvanden samt motverkar marginaliseringen av unga.

NFR:s önskan är att kartläggningen kan ligga till grund för fortsatt utvecklingsarbete när det gäller de nordiska folkhögskolornas satsningar i nämnda syfte.

Nordiska folkhögskolerådet har de senaste åren i varierande utbildningspolitiska sammanhang fokuserat på den samhällsutvecklande roll som folkhögskolorna i samtliga nordiska länder har. NFR har dock saknat en kartläggning som skulle ligga som grund för ett gemensamt utvecklingsarbete som i förlängningen gör det möjligt för nordiska folkhögskolor att tillsammans finna varandras gemensamma nämnare (i nätverk) när det gäller att ta hand om ungdomar som riskerar marginalisering.

Folkhögskolorna i Norden är specialiserade och nischade när det gäller målgrupper och studielinjer, vilket innebär att skolor som kan stöda varandra bäst i utvecklingsarbetet inte nödvändigtvis finns inom samma region eller ens i samma land. För att folkhögskolorna även framöver skall kunna vidare utveckla sin roll i handledandet av unga behöver den framgångsrika pedagogiken intensifierad samverkan skolorna emellan, där ledare, pedagoger och studerande tillsammans skapar nya vägar. Folkhögskolorna vill fortsatt kunna visa vägen när det gäller en jämställdhetsfrämjande pedagogik och demokratisk värdegrund – inte minst när det gäller precis de individer som mest behöver detta.

NFR tackar Nordiska Ministerrådet för möjligheten att genomföra denna kartläggning, som gav överblick över målgrupperna och de pedagogiska metoder som idag används i folkhögskolorna. NFR planerar herefter att skapa nätverken länderna och skolorna emellan för utvecklingsarbetets skull. För ett framgångsrikt nätverksbygge skulle det dock krävas även tilläggsresurser.

Kartläggningens upplägg

NFR utsåg en koordineringsgrupp för kartläggningsprojektet. Gruppen leddes av Jyrki Ijäs från dåvarande ordförandelandet Finland. Övriga medlemmar var Odd Haddal och Sindre Findal Vinje från Norge, Danmarks Jakob Hveengaard samt Mats Ehn och Therése Jansson från Sverige. Nina Welling från Finland fungerade som sekreterare för gruppen. Denna slutliga summering av kartläggningen har sammanställts Henrik von Pfaler.

Kartläggningens mål var att identifiera målgrupper bland unga vuxna med särskilda behov som utbildningssystemet inte ännu lyckats stöda i att bygga en fungerande grund för fortsatta studier och arbetslivet.

Målsättningen var också att kartlägga de centrala inlärningsbehov hos målgrupperna som främjar integration och aktivt medborgarskap, samt att skapa underlag för fortsatta tematiska nätverk och eventuella utvecklingsprojekt mellan aktörerna inom icke-formell utbildning.

En gemensam stomme för kartläggningen gjordes i form av frågor som varje land skulle besvara (se bilaga). De nationella folkhögskoleföreningarna ansvarade för att projektkartläggningen verkställdes i respektive land och att en sammanfattning på materialet gjordes. Föreningarna avgjorde för sin del det ändamålsenligaste sättet för kartläggningen.

Alternativa kartläggningsmetoder var att:

a) ett frågeformulär (baserat på gemensamma underlagsfrågor) sänds till alla folkhögskolor i landet.

b) frågeformuläret sänds till utvalda folkhögskolor i landet, c) enkäten besvaras utgående från befintliga rapporter och utredningar eller d) att frågorna besvaras genom casebeskrivningar.

I Finland skickades ett frågeformulär till landets samtliga folkhögskolor. I mitten på december 2013 hade 43 folkhögskolor besvarat den. Detta utgjorde dryga hälften av folkhögskolorna. Förutom detta baserar sig Finlands kartläggning även på tidigare rapporter och dokument.

Danmark och Sverige utförde kartläggningen utgående från befintliga rapporter och utredningar samt via casebeskrivningar.

I Norge besvarades kartläggningen utgående från befintliga rapporter och utredningar.

1. Folkhögskolan i landets utbildningslandskap

1.1 Sverige

I samlad bedömning av folkbildningens samhällsbetydelse 2012 beskrivs att folkbildningens organisationer skall i enighet med statens syften vara demokratiska, samhällsengagerade, stärka individer, ge kompetens- och behörighet samt innehålla aktiviteter och möjligheter för utövande av kultur.¹

Folkhögskolorna utgör också en del av den formella vuxenutbildningen, framförallt genom den behörighetsgivande Allmän kurs, och särskilda profilkurser unika för folkhögskolan.² Folkhögskolan bärs av idéer- om kultur, religion och samhälle. Skolornas verksamhet kännetecknas av att den är "fri och frivillig" vilket betyder att människor själva bestämmer om och när de vill delta.

Skolformens särart och ställning är tydlig genom statens stöd till folkbildningen. I och med en ny folkbildningsförordning (Förordningen om statsbidrag till folkbildningen 1991:977) 1991 blev den statligt stödda delen av folkbildningen målstyrd istället för regelstyrd.

Folkhögskolorna är inte bundna till centralt fastställda läroplaner utan arbetar utifrån verksamhetsplaner som varje folkhögskola enskilt utformar.

Folkhögskolorna erbjuder utbildningar på nivå motsvarande grundskola, gymnasieskola och eftergymnasial, det vill säga motsvarande yrkeshögskolenivå. Genom överenskommelser med Universitets- och högskolerådet samt Myndigheten för yrkeshögskolan kan Allmän kurs ge behörighet till högre studier.

Då en deltagare avslutat behörighetsgivande kurs på folkhögskola erhålls ett studieomdöme. Studieomdöme är folkhögskolans egen form av bedömning av den studerandes förmåga till fortsatta studier och ges från och med läsåret 2013-2014 i en sjugradig skala. Omdöme används sedan som urvalsgrund om personen söker till högskola eller universitet.³

Vid antagning till högskola och universitet finns en särskild urvalsgrupp "folkhögskolekvoten" för de som söker med omdöme från folkhögskola. Om söktrycket är stort använder högskolan i vissa fall lottning eller högskoleprovpoäng för att särskilja de personer som har lika studieomdöme.⁴

Rörelsefolkhögskolornas intresse organisation (RIO) upplever att det finns stor politisk samstämmighet för skolformen folkhögskola. Att folkhögskolorna ses som en viktig resurs i det svenska utbildningssystemet och också i arbetsmarknadspolitiken är en slutsats som organisationen menar bekräftas av statens stöd till folkbildningen, behörighetsrätten, folkhögskolornas breda utbud samt de nya uppdrag som skolformen erbjudits.

¹ Folkbildningsrådet (2013b), s. 6

² Samtal med Agneta Wallin, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN)

³ Folkhögskolornas informationstjänst (FIN)

⁴ Folkhögskolornas informationstjänst (FIN)

Kerstin Mustel rapport från 2013 lyfter bl.a. fram internatets ideologisk-pedagogiska betydelse för studerande med specialbehov:

<http://www.folkbildning.se//globalassets/rapporter/ovriga-rapporter/2013/kartlaggning-folkhogskolans-internat-folkbildningsradet.pdf?epiditmode=true>

1.2 Norge

Folkehøgskolene i Norge er et eget skoleslag, med en egen folkehøgskolelov. Folkehøgskolen anerkjennes som kompetansegivende skole blant annet ved at elevene får to studiepoeng ved fullført langkurs.

Folkehøgskolen har til sammen over 300 linjer (eller langkurs) og blir ansett som en skole der elevene får mulighet til å utfolde seg innenfor tema eller fag som de er spesielt interessert i, uten noen form for ytre press av karakterer eller pensum. Det unike ved folkehøgskolen og skoleslaget er at den er eksamensfri og at internatet er en integrert del av læringsprogrammet.

Folkehøgskolen profileres på følgende måte av Utdanningsdirektoratet (udir.no):

*"Folkehøgskolen er en selvstendig, ubundet og eksamensfri skole.
Utdanningsdirektoratet har ansvaret for forvaltningen av folkehøgskoler."*

Folkehøgskolen profileres ofte som et «friår» fra det som blir sett på som sosioøkonomisk press fra omverdenen. Man lærer å bli kjent med seg selv, samtidig som man blir kjent med seg selv i forhold til andre. Det er et intenst læringsår på flere måter; både sosialt og faglig.

I folkehøgskolene er det et kjent begrep at man «underviser i og med fag». Man bruker faget som et verktøy når man arbeider med dannelse. Undervisningen legger vekt på tre forhold, det personlige/eksistensielle, det faglige og fellesskapet.

I 2010 gav Agneta Knutas og Trond Solhaug ut rapporten "Som en sang i sinnet – som et eneste sollyst minne» om elevers utbytte ved å gå på folkehøgskole. Kunnskapsdepartementets egne nettsider viser til denne rapporten, og man kan lese: Undersøkelsen viser at det er personlig modning, utvikling av selververd og mestringsforventning, sosial læring og i noen grad forberedelse til utdanning som er det viktigste utbyttet av et år i folkehøgskolen.

Rapporten kan man laste ned her:

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Rapporter/Elevs_utbytte_folkehogskolen.pdf

1.3 Danmark

Der skelnes i Danmark mellom det formelle og det non-formelle uddannelsessystem.

Det non-formelle uddannelsessystem: De folkeoplysende skoleformer har ikke-formel læring som primær målsætning og har ikke tradition for prøver.

Højskolerne i Danmark tilbyder således ikke-kompetencegivende undervisning, men kan medvirke til elevernes formelle uddannelser. Det kan gøres ved blandt andet almen forberedelse, hvor der lægges vægt på almene perspektiver og hvor faglige, sociale og personlige kompetencer i sig selv vil være forberedende til formelle uddannelser.

I det formelle uddannelsessystem får den unge Statens Uddannelsesstøtte (SU). Det gør den unge ikke på højskole.

Läs mer om hur det är att gå på dansk folkhögskola:

<http://www.hojskolerne.dk/inspiration/fortaellinger-om-hoejskoleliv>

1.4 Finland

Folkhögskolan i Finland lyder under Lagen om fritt bildningsarbete 1998/632 (folkbildning, dannelsen). Det är frågan om internatskolor, studerandena kan bo på folkhögskolans internat, vilket tillsammans med de små undervisningsgrupperna ger studierna en social prägel.

Folkhögskoleutbildningen har i dagens Finland stärkt sin ställning som yrkesförberedande utbildning.

Folkhögskolornas fria linjer (ca. 6500 årsstuderanden) tar oftast ett läsår i anspråk. Under läsåret kan man ta igen skolämnen, fördjupa sig i specialbrancher och prova på ett helt nytt sätt att studera. Vid många studielinjer förbereder man sig för fortsatta studier och utför studier vid öppna universitetet, som man senare kan dra nytta av vid fortsatta högskolestudier. De fria linjerna leder inte till någon examen, men en studerande erhåller, efter avklarat folkhögskoleår, ett folkhögskolebetyg och sex tilläggspoäng vid ansökan till andra stadiets yrkesutbildning.

Studeranden på grundskolans tilläggsutbildning (den s.k. tionde klassen) erhåller också motsvarande tilläggspoäng. Därtill lyckas de i allmänhet höja sina grundskolebetyg avsevärt. Flera folkhögskolor erbjuder vid sidan av den fria bildningen också yrkesutbildning, ursprungligen inledd och utvecklad som fri folkhögskolelinje t.ex. ungdomsledarexamen.

Folkhögskolans fria linjer är avgiftsbelagda, medan de som avlägger en yrkesexamen eller bygger på sin grundskola med ett s.k. tionde år, har fri undervisning. Studerande vid folkhögskolor kan ansöka om studiestöd från Folkpensionsanstalten. Studiestödet består av studiepeng, bostadstillägg samt statsgaranti för studielån. Studiepengen är, upp till 20 års ålder, avhängig av föräldrarnas inkomst.

Suvi Erkkos pro gradu-arbete, "Elämäni paras vuosi" (Mitt livs bästa år), år 2013 i pedagogik vid Jyväskylän Universitet, behandlar folkhögskolårets inverkan på den unga studeranden i ett av livets brytningsskeden:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41285/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201304301529.pdf?sequence=1>

2. Folkhögskolornas särskilda finansiering gällande integration och inklusion bland unga.

2.1 Sverige

Den svenska folkbildningen finansieras främst genom stöd från stat, landsting och kommuner. Det statliga stödet till folkhögskolorna fördelas och följs upp av Folkbildningsrådet. Medlen ska fördelas så att statens syfte med stödet samt att de sju prioriterade verksamhetsområden uppnås och beaktas.

Folkhögskolornas övriga finansiering kan bestå av huvudmannabidrag, externa projektmedel eller uppdragsutbildningar exempelvis Svenska för invandrare. Många av folkhögskolorna bedriver även annan verksamhet så som kurs- och konferensverksamhet i sina lokaler för att finansiera utbildningsverksamheten.

Utöver det ovan nämnda kan statsstödet också bestå av kostnadsrelaterade förstärkningsbidrag för specifika mål grupper. 2013 fördelades både ett *Förstärkningsbidrag för deltagare med funktionsnedsättning* samt en *språkschablon* som stöd till utrikesfödda deltagare med brister i svenska språket.⁵ Denna satsning är unik bland myndigheter och organisationer som ger stöd till ideella organisationer.⁶

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) arbetar för att vuxna personer med funktionsnedsättningar ska få en utbildning som präglas av likvärdighet, delaktighet och tillgänglighet. Folkhögskolor med deltagare med funktionsnedsättningar har möjlighet att söka om bidrag till merkostnader för pedagogiskt stöd som till exempel ökade lärarinsatser, ökade samordningskostnader och studie- och yrkesvägledning.⁷

2.2 Norge

Folkehøgskolene blir finansiert via statlige tilskudd og elevbetaling. Det statlige ordinære tilskuddet kan deles opp i tre hovedelementer:

- a) Basistilskudd er et fast beløp som blir gitt likt til alle folkehøgskolene
- b) Tilskudd per elev
- c) Tilskudd til husleie

Der finnes også et særtilskudd til fire folkehøgskoler som har en høy andel av funksjonshemmede elever. Skoler som får særtilskudd på grunn av en høy andel funksjonshemmede elever, får fastsatt en årlig sats per elev.

⁵ Folkbildningsrådet (2013a), s.10

⁶ Folkbildningsrådet (2013d)

⁷ Folkhögskolornas informationstjänst (FIN)

Til følge Folkehøgskoleloven skal elev som på grunn av redusert funksjonsevne er avhengig av støtte og hjelp i den totale pedagogiske situasjonen, regnes som to elever. Skolen skal før innrapportering ha dokumentasjon for at eleven har en redusert funksjonsevne som utløser et særskilt tilretteleggingsbehov ved folkehøgskolen. Skolen vurderer i samarbeid med søker og pedagogisk/sosial/medisinsk instans utenfor skolen et tilrettelagt opplegg.

Dokumentasjonen skal være tilgjengelig for kontroll. De økte ressursene skal brukes til ulike tiltak for den det gjelder, og det skal foreligge dokumentasjon for bruken.

For enkeltelever som tas opp på spesielle vilkår gjennom avtaler med kommuner eller Arbeids- og velferdsetaten, må en eventuell dobbelttelling oppgis til kommune eller Arbeids- og velferdsetaten

2.2 Danmark

Høgskolerne modtager et direkte statstilskud afhængig af opholdets længde og elevens kompetencegivende uddannelse, mens resten af driftsudgifterne dækkes af elevbetaling.

Hvis eleven er uden ungdomsuddannelse, og har fået udarbejdet en uddannelsesplan af Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU), og høgskolen stiller en mentor til rådighed udløses der et ekstra statstilskud.

Der ydes desuden statstilskud til specialundervisning hvis eleven har indlæringsvanskeligheder eller er handikappet.

For unge med særlige behov er der flere udfordringer høgskolerne står overfor. Eksempler på disse er, at unge uden ungdomsuddannelse, der ønsker at tage på høgskole, selv skal have midler til det.

Det er primært en sårbar gruppe, som ikke nødvendigvis har haft mulighederne for at spare op, eller har en familie, der kan betale for deres høgskoleophold. De muligheder den unge har for at blive finansieret gennem overførselsindkomst er reelt fjernet gennem indførslen af betalingsloven. Betalingsloven betyder det statslige tilskud for de elever der er omfattet af loven, istedet skal betales af kommunerne, hvilket kommunerne ikke har råd til/ eller meget nødtigt vil.

2.4 Finland

Folkhögskolan får i stadsunderlag 57% av det beräknade enhetspriset (= kostnaden för att producera en studerandevecka). Resten finansieras med studerandeavgifter och i en del av folkhögskolor med huvudmannens egen insats.

För elever med specialbehov finns ett system med s.k. studiesedlar. I enlighet med den samhällsgaranti för unga, som definieras i regeringsprogrammet, stöds såväl språkinläring för invandrarunga som övrig fri bildning för lågt utbildade och personer med inlärningssvårigheter.

Det är frågan om en extra finansiering, skild från den övriga fastslagna årliga statsandelen för den fria bildningen.

Studierna, som täcks av sedlar, skall vara avgiftsfria för de studerande och kurserna måste vara i minst åtta veckor långa.

Folkhögskolorna kan anhålla om stadsbidrag för dessa studiesedlar med vilka de, helt eller delvis, kan täcka kostnaderna för sådana studerande som hör till vissa prioriterade och underrepresenterade grupper, och som inte själv har möjlighet att finansiera ett folkhögskoleår.

Till dessa målgrupper hör bl.a. invandrare, ungdomar med låg utbildning, ungdomar som har inlärningssvårigheter och ungdomar som behöver studiemässig rehabilitering. Skärskilt bidrag för unga invandrare med låg utbildning har beviljats för folkhögskolor som en del av den s.k. ungdomsgarantin. Ungefär 15 % av årseleverna i finländska folkhögskolor är "studiesedelever".

Elva (11) folkhögskolor har speciallinjer för utvecklingsstörda ungdomar med behov av särskilt stöd. Stadunderlaget för dessa linjer höjs med 32 % (enligt förslaget för den nya finansieringslagen som skall träda i kraft i början av år 2016).

Två finländska folkhögskolor har status som specialfolkhögskola (Dövas folkhögskola och folkhögskolan i Lehtimäki), deras stadsunderlag höjs fr.o.m. 1.1.2016 med 97 %.

3. Målgrupper bland unga med specifika behov i de nordiska folkhögskolorna

Folkhögskolorna arbetar kontinuerligt i sin ordinarie verksamhet med inkludering och integration av unga. Detta arbete ses som ett fundament för folkhögskolorna och är en viktig del i folkhögskolornas roll för utvecklingen av demokratin i samhället.

I kartläggningen kunde man i de nordiska folkhögskolorna identifiera vissa gemensamma grupper av studerande med specialbehov i skolgången. Grupperna definierades rätt lika i Danmark, Finland och Sverige, medan Norge har en egen indelning. Kartläggningen klarlade dessutom att de unga med specialbehov i folkhögskolorna definieras och beaktas *som individer med skilda behov*. Dessa studerande har olika "ryggsäckar" med sig och deras behov skall kunna bemötas på olika sätt i folkhögskolan. Vägledning och handledning är de behov som ökat mest bland studeranden i folkhögskolorna.

I Sverige, Finland och Danmark identifierades **studerande som är invandrare eller flyktingar** som en grupp med specifika behov.

Studeranden med funktionsnedsättningar och inlärningssvårigheter kunde identifieras i alla fyra länder (Danmark, Finland, Norge och Sverige).

Studeranden med kortare formell utbildning eller som saknar utbildning efter grundutbildningen kunde igenkännas i Danmark, Finland och Sverige.

Unga arbetslösa specificerades som en grupp studeranden med särskilda behov i de finska och svenska, samt delvis i de danska folkhögskolorna. Folkhögskolekurserna/-utbildningarna fungerar som studiemotiverande kurser för dessa unga.

I Norge kan man särskilja mellan två olika målgrupper av studerande, de ordinarie studerande och studeranden med funktionsnedsättning (s.k. dobbelttellige elever "med redusert funksjonsevne, elev med tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner"). För dessa studeranden med funktionsnedsättning får folkhögskolan extra finansiering .

I vissa folkhögskolor förekommer **elever som övar sig i självständigt boende (botrenings elever)**. För att ordna utbildning för dessa bör folkhögskolan ha ett eget specialtillstånd. Utöver detta särskiljer man inte på några speciella studerandegrupper med specialbehov. Ifall att folkhögskolan har studerande med behov ordnas hans/hennes studier så att de är möjliga att fullfölja i de ordinarie grupperna.

4. Specialuppdrag gällande integration och inklusion bland unga

I de nordiska länderna har under åren 2005 till 2013 folkhögskolorna tilldelats en rad olika specialuppdrag gällande integration och inklusion bland unga. Generellt sett finns det en stor press från utbildningssystemets sida på, att de unga snabbt ska bli klara med sin utbildning. **Marginaliserade unga, samt de som avbryter sin skolgång**, faller till stor del utanför det formella utbildningssystemet. Det kan ses som intressant med tanke på ett kommande utvecklingsprojekt. Närmare beskrivning på de olika uppdragen kan läsas i bilagan.

I Danmark har fokus varit på unga utan ungdomsutbildning. I Danmark kunde nio olika program nämnas, bland dessa *Kombinationsprojektet* och *Mentorordningen*.

(se bilaga s.25)

I Finland har det under nämnda år pågått projekt om invandrarutbildning i folkhögskolorna, minderåriga asylsökande i folkhögskolorna (*NUTUKKA*) samt ett projekt om olika inlärningsstilar i folkhögskolorna (*Opinpolku-hanke*). I det sistnämnda har man närmare granskat och utvecklat folkhögskolornas studiemässiga rehabilitering, grundutbildningens tilläggsutbildning (den så kallade tionde klassen), samt olika övergångsskeden i det livslånga lärandet och ungdomsgarantin i folkhögskolorna.

(se bilaga s 23)

I Sverige har folkhögskolorna av riksdagen och regeringen centralt tilldelats två stora satsningar inriktade på integration och inkludering av unga. Dessa är *Studiemotiverande folkhögskolekurs (SMF)* och *SAGA- Särskild utbildningssatsning inom aktivitetsgarantin*. Många folkhögskolor har därutöver haft särskilda uppdrag och resurser via projektmedel eller uppdragsutbildningar inriktade på integration och inkludering av unga.

(se bilaga s 22)

I Norge startade 2010 NyGIV. Det är ett projekt vars mål är att stärka möjligheterna för svaga elever att genomföra en andra stadiets utbildning. Närmare beskrivning på projektet kan läsas via länken:

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Kampanjer/NyGiv/Presentasjoner/Samarbeid_om_oppfolging_av_ungdom.pdf.

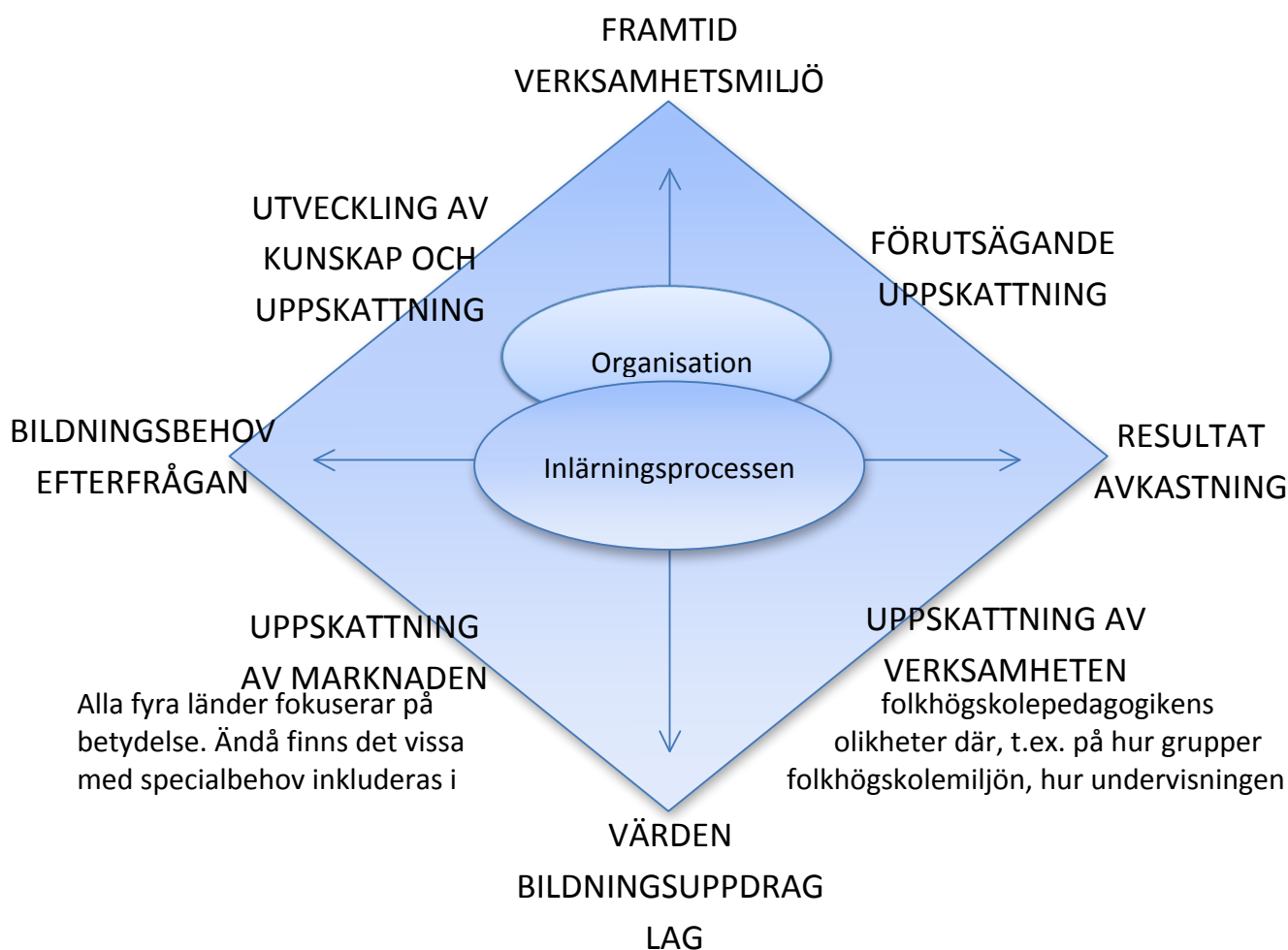
5. Folkhögskolans särart som lärande miljö

I folkhögskolan pratar man om bildning, som kort sagt handlar om att bli en ansvarsfull människa i gemenskap med andra. Bildning sker i hemmet, i kontakt med vänner och bekanta, när vi tillägnar oss kunskaper och färdigheter genom utbildning, när vi tar ansvar och blir en del av arbetsgemenskap, när vi deltar i debatter och agerar som ansvarsfull medborgare i samhället. Folkhögskolan är en inlärningsarena för allt detta med sin pedagogik och boendet på internat.

Folkhögskolan som lärmiljö tar hänsyn till olika behov som den unga har bl.a. godkännande, förståelse, trygghet, självständighet, kompetens, uppmuntran och gemenskap. Folkhögskolan kan ses som ett så kallat fritt rum för den unga. Den unga ges möjlighet att "söka sig själv", ta tid för sig själv, utveckla sig själv och pröva på olika saker i en trygg miljö. I motsats till den formella ungdomsutbildningen betygsätts inte studierna medelst prov och tenter.

Rektorn för de dövas folkhögskola i Finland, Timo Heinola, beskriver verksamheten ur såväl organisatorisk synvinkel som inlärningsaspektet (se figur)

BESKRIVNING AV FOLKHÖGSKOLEVERKSAMHET

och den pedagogiskt upplagda samvaron planeras samt hur man arbetar med att skapa gemenskap.

Det finns en del folkhögskoleutbildningar och -kurser som vänder sig specifikt till grupper med speciella behov, men allmänt kan sägas att folkhögskolorna integrerar unga med särskilda behov i de ordinarie studiegrupperna. Det är av stor vikt för integrationen att blanda olika åldrar, etniciteter osv. i samma grupp och att ha heterogena grupper.⁸

6. Internatets betydelse i integration och inklusion av unga i folkhögskolan

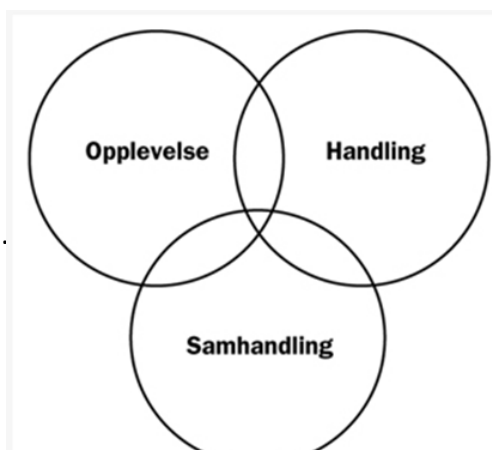
I Sverige visar Folkbildningsrådets rapport *Lärande boende?* om folkhögskolans internat att den grupp deltagare som bor på internaten är mer resursstark och homogen än folkhögskolornas deltagare i allmänhet. Forskning och erfarenheter (Forsmark) visar, att en sådan totalmiljö som bildas på internatet ger större möjligheter för lärande och påverkan, speciellt kring personlighetsutveckling och social förmåga. Internatet ses som en tillgång i specialpedagogiskt avseende. Flera skolor i Sverige arbetar aktivt med internatet som pedagogiskt verktyg för deltagare med speciella behov.⁹

Kartläggningen som gjordes i Finland ger liknande resultat. De deltagande folkhögskolorna ansåg att internatet har en betydande roll i integrationen och inklusionen av unga med specialbehov. Boende på internatet skapar solidaritet och öppna attityder. Internatboendet är fostrande då skilda samhällsgrupper och studerande med olika bakgrund och kultur möts och bor tillsammans. Studeranden lär sig uppskatta varandra och andras åsikter. De lär sig att anpassa sig till andra och andras behov, att ta hänsyn och visa tolerans. De lär sig att göra kompromisser och konfliktlösning.

Internatet skapar samhörighetsanda och delaktighet. Internatet skapar en trygg lärmiljö för individens sociala utveckling och samarbetet mellan de inneboende bidrar till otaliga inlärningssituationer. Internatet anses ha en roll som kollektiv uppfostrare. Den enskilde studeranden lär sig mycket om sig själv som individ, om samhället och dess normer och regler under internatboendet. Den studerande blir självständig och lär sig ta hand om sig själv. De sociala aktiviteterna såsom fester, gemensamma evenemang och måltider, resor, läger osv. bidrar till starkare samhörighet samt till inklusion och integration.

I Norge och Danmark är internatet en integrerad del av folkhögskolans undervisningsplan. Lärarna har huvudansvaret för det pedagogiska i samråd med internatsledarna. På internatet möter studerande bildning i praktiken och en känsla av samhörighet uppstår.

Dannelse i praksis bygger på ideen om dannelse som den enkeltes forhold til et fellesskap, og et slikt forhold kan gi seg mange utslag. Det kan for eksempel være kulturell forståelse (som kjennskap til en kanon eller til etablerte samværsformer), men i stor grad dreier det seg om hvilken praktisk atferd elever viser i fellesskapet. Utfra Wengers begrep om «praksisfellesskap» kan vi forenklet si at elevene møter to praksisfellesskap, elevenes og

⁸ Lars Forsmark, rektor på Västerår folkhögskola i Sverige.

⁹ Folkbildningsrådet (2013c)

personalets. En viktig utmaning på skolan består i å bevara sig i och mellan disse praksisfellesskapene (vi ser her bort fra at elevene møter andre praksisfellesskap ellers i samfunnet).

En pedagogisk modell for selvregulert læring innenfor et praksisfellesskap. Møtet mellom to ulike praksisfellesskap fører også til sammenfallende områder og utveksling mellom fellesskapene gjennom samhandling.

7. Pedagogiske metoder og arrangement i integrasjon og inkludering

Den spesielle miljøen i folkhøgskolene skaper en omgivelser preget av ansvarfullt medborgarskap samt frihet under ansvar. Det her gjelder for såvel skolformen som de enkelte individene og samtlige elevers kompetenser kan lyftes fram.

Det bør poängteres at personer med særskilte behov, som tidligere ikke lyktes i ordinære skolesystemet, oftest lykkes i folkhøgskolen. Det her viser på at mislykkede i den ordinære skolformen ikke trenger bero på personen selv, utan kan være avhengig av det pedagogiske opplegget, metoder eller av systemet som forårsaker problemene.¹⁰

Folkhøgskoleaktiviteten styres ikke av læreplaner utan folkhøgskolene utformer sine egne utdanningsplaner etter de ulike deltagerne individuelle behov i kombinasjon med kunnskaps- og erfaringsutveksling i gruppen. Den gir mulighet til kreativitet, frihet og fleksibilitet i studiearrangement og pedagogikken. Pedagogikken er handledende og karakteristisk for den er at undervisningen utgår fra personenes egne forutsetninger og er deltagerstyrt, hvilket innebærer at deltagerne selv har stort innflytning over hva som skal læres og hvordan.

Pedagogikken bygger på demokrati og aktivt læring. Tanken er at deltagerne selv søker og bygger kunnskap via dialog, interaksjon og refleksjon. Aktiverende studiemetoder så som "Learning by doing", prosjektarbeid, workshop, undervisning utanfor klasserommet osv. er svært vanlig forekommende og de gir individet mulighet til å syns, kunne påvirke og ta ansvar over sine studier. Folkbildningens pedagogikk handler ikke bare om fagkunnskap utan også like mye om personlig utvikling såsom styrkt selvkjenning, økt sosialengasjement og livskvalitet.

Metoder for hvordan disse grupper inkluderes er mange og varierer mellom skolene utifra de individer og grupper de møter. Lars Forsmark, rektor ved Västerås folkhøgskole i Sverige mener at det handler om så mange ulike metoder men bemøtet er av stor vikt, at man blir sett, at man er hørt på en folkhøgskole. Folkhøgskolepedagogikk er langsiktig og den bygger på individets framtid, personlig utvikling og delaktigheten.

8. Veiledning av unge i folkhøgskolene

Behovet av veiledning og støtte blant studeranden virker generelt øke. Det gjelder ikke enbart studie- og yrkesveiledning utan også mer sosial støtte og så kalt livsveiledning. Deltagere

¹⁰ Samtale med Lars Forsmark, Västerås folkhøgskole

kommer med olika "ryggsäckar". Det kräver olika former av vägledning och mentorskap som kan lyfta fram den enskilde deltagarens situation så som studiesituation och livssituation.

Den norska rapporten av Agneta Knutas och Trond Solhaug "Som en sang i sinnet – som et eneste sollyst minne" beskriver folkhögskolans roll på följande sätt:

Undersøkelsen viser at det er personlig modning, utvikling av selvverd og mestringsforventning, sosial læring og i noen grad forberedelse til utdanning som er det viktigste utbyttet av et år i folkehøgskolen.

I Norge uppges att folkhögskolans fokus är allmänbildning och folkupplysning. Vägledning i Norge har traditionellt gått ut på att reflektera över livssynen och den egna existensen. Yrkes- och karriärvägledning har traditionellt haft en mindre viktig roll, men under de senaste fem åren har den delen blivit allt viktigare i Norge.

Flera studier både i Norge som i Danmark visar att folkhögskolan stärker studerandenas studiemotivation, möjligheter att genomföra vidare studier och fortsätta i arbetslivet. (Se bilaga : Vägledning av unga i de danska folkhögskolorna)

Det kan konstateras att vägledning i folkhögskolorna varierar och sättet att organisera den är mångsidigt.

Både i Norge, Sverige och i Finland har vissa folkhögskolor renodlad tjänst för studie- och yrkesvägledning. En stor del av vägledningen baserar sig ändå på individuell handledning och stöd av linjeläraren i de dagliga studierna.

I Danmark är vägledning det enda fackliga kravet, som finns i lagstiftningen. Potentialen att stärka de personliga relationerna ses här som vägledningens största styrka .

I Finland görs personliga läroplaner för studeranden utgående från det de redan behärskar, har som mål i sina studier och för framtiden. I vissa folkhögskolor ordnas arbetspraktik samt görs besök till arbetsplatser och andra skolor. Det övas inför inträdesprov för fortsatta studier och därtill övar man sig för arbetssökning.

Personalens, liksom de andra studerandenas roll och engagemang på folkhögskolorna angavs i kartläggningen vara av stor betydelse, både vad gäller rådgivning och vägledning bland studeranden.

9. Folkhögskolans nätverk angående unga med specialbehov

Folkhögskolorna i de nordiska länderna har en mängd olika nätverk som de arbetar med.

Inom folkhögskolorna finns olika nätverk (t.ex. studerandevårdsgrupper, kuratorer, internats övervakare, studiehandledare, lärare osv.) som sinsemellan arbetar för studeranden utgående från olika behov. Studerandens egna redan upparbetade nätverk blir del av folkhögskolans nätverk under deras studietid. Samarbetsnätverk med olika myndigheter och kommunala verksamheter är viktiga i detta avseende. Bland dessa t.ex. arbetsförmedlingen, social- och hälsovårdsenheter, invandrarbyråer, ungdoms- och arbetsvärkstäder osv. Även samarbete med andra skolor ansågs som viktiga nätverk.

I Danmark har folkhögskolorna bra samarbete med andra utbildningsanordnare, vägledningstjänster och andra instanser. En central samarbetspartner är ” Ungdommens Uddannelsesvejledning”. Dessa samarbetar med unga, vägleder och utarbetar utbildningsplaner som behövs för de unga att kunna delta i Mentorordningen och i Kombinationsprojektet. Den andra samarbetsparten som lyfts upp för Danmarks del är samarbetet med yrkesskolorna. Man har ömsesidigt ökat varandras kunskap om de båda skolformerna och vad de kan erbjuda varandra och sina studerande. Den tredje nätverksparten som man lyfter upp är kommunerna och samarbetet med dem vad gäller finansieringen av de studerandes folkhögskoleår som inte ekonomiskt har möjlighet till att gå i folkhögskola.

Folkhögskolorna i Norge arbetar däremot inte med några bestämda nätverk vad gäller unga med specialbehov. Samarbete med Röda Korset, MOT och andra organisationer förekommer emellertid vad gäller hela studiegrupper. Skolorna har även kontakt med kommunernas stödfunktioner och andra skolors rådgivande verksamhet.

I Sverige nämndes olika nätverk för folkhögskolor som har studiemotiverande folkhögskolekurs. Bland dessa nätverk finns arbetsförmedlingen, kommunen, civilsamhälles organisationer och andra folkhögskolor. I den finska kartläggningen nämndes förutom dessa redan nämnda nätverk vidare bl.a. församlingarna, stödboende, missbruksenheter, barnskyddet, tredje sektorns aktörer inom ungdomsvägledning, olika handikapporganisationer och –aktörer samt studerandes föräldrar som nätverk för unga med specialbehov.

Också i Finland är folkhögskolornas nätverk stort. Av samarbetspartners kan nämnas bl.a. studiehandledare och lärare både från studerandes tidigare skolor och andra samarbetskolor, Arbets- och näringsbyrå, Närings-, trafik- och miljöcentralen (NTM-byrå), Finlands Röda Kors (FRK-SPR), ungdomsprojektet så som *Katapult*, *Ung resurs/Ungdomslotsen*, Resurscentret föregångarna och Kårkulla samkommun i Svenskfinland, arbetsverkstäder, social- och hälsovårdsenheter, socialkuratorer från både somatisk och icke-somatisk vård, mentalvårdsbyråer, stödboende, A-kliniken och ungas missbruksvårdare samt polisen och barnskyddet.

10. Resultat och evaluering av kartläggningen

Folkhögskolorna i Norden har hittat nya tillvägagångssätt för att aktivera unga vuxna med specialbehov, sådana som det formella, examensinriktade utbildningssystemet inte lyckats med.

Kartläggningens mål var att klargöra det speciella, för folkhögskolan säregna, pedagogiska upplägg som har utvecklats för att, på individnivå, kunna beakta inklusionen av unga studeranden med specialbehov.

Specialbehov definierades hos studerande:

- **som är invandrare eller flyktingar**
- **med funktionsnedsättning och inläringssvårigheter**

- med kortare formelle utbildning
- som saknar utbildning efter grundutbildningen
- som är unga arbetslösa
- som övar sig i självständigt boende
- som har avbrutit sin skolgång
- som behöver studiemässig rehabilitering

Skolformen har plockat upp ett stort antal av bl.a. handikappade, långtidsarbetslösa, invandrare, skoltrötta och dem som lider av inlärningssvårigheter.

Genom sitt inkluderande upplägg, och en individuell syn på inläringen, såväl inom den fria bildningen som den yrkesförberedande verksamheten, lyckas folkhögskolorna aktivera och engagera till vidare insatser.

Internatpedagogiken, där lärarna och personalen, fungerar som mentorer, skapar samhörighet och självinsikt samt höjer på de studerandes motivationsnivå. T.ex. visar en dansk undersökning på, att de som gått på folkhögskola har en klart lägre avbrottsprocent än övriga, vid fortsatta yrkes- & universitetstudier.

Samarbete mellan folkhögskolorna och den tredje sektorn spelar en viktig roll i alla nordiska länder, då det gäller att stödja de ungas inklusion och medborgarskap.

I de nordiska länderna är målgrupperna överlag mycket lika (unga invandrare och flyktingar, unga arbetslösa) men vissa länder har sina egna specifika grupper – både unga och vuxna – för vilka ett känsla av utanförskap och hotet av marginalisering är speciellt stort (t.ex. romer).

Skärskilda, målgruppsrelaterade behov har uppstått i Norden vid olika tillfällen och vid skilda tidpunkter. Därför har också metoderna och verksamhetsmodellerna utvecklats i olika takt.

Det som står klart är att, studerandena har individuella behov, som kan och skall bemötas på olika sätt. Personalens kunskap och de olika metoderna att bemöta en enskild studerande är en viktig faktor som länderna önskar arbeta vidare på i ett fortsatt projekt.

Genom denna kartläggning av den inkluderande processen i landets folkhögskolor har gemensamma nämnare/grupper/ärenden för olika tematiska nätverk påvisats. De kunde lämpligen följas upp samt vidareutvecklas i ett fortsatt projekt .

Sammanfattningsvis kan det konstateras, att folkhögskolan i Norden är en inkluderande skola. Klart står även att studerandena har både personliga, yrkesinriktade och sociala behov som bör kunna bemötas i folkhögskolan.

Tom Tiller, professor i pedagogik vid universitetet i Tromsø, prisar folkhögskolornas pedagogiska upplägg och betonar den ekonomiska nyttan för samhället:

” En lærer som redder en elev fra en «sosial løpebane» har tjent inn livslønna si pluss 20 prosent. Når folkehøgskolen kan få ut glade og entusiastiske mennesker – kan vi regne på det økonomisk. . Jeg håper regjeringen ser hvilken positiv samfunnsøkonomisk virkning skoleslaget har.”

11. Behov av vidaregående utvecklingsprojekt

Folkhögskolorna har genom tiderna sökt nya innovativa tillvägagångssätt och utmanat upplägget samt pedagogiken i det formella, examensinriktade utbildningssystemet. Folkhögskolan har också lyckats fånga upp många av de unga individer, som fallit ur den formella skolformen.

Därför upplever vi ett behov av att ytterligare utreda och definiera de pedagogiska, för folkhögskolorna karaktäristiska metoderna, som tillämpas. Att gå närmare in på pudelns kärna och klarlägga internatpedagogikens betydelse. Av intresse är också att ta en närmare titt på hur folkhögskolorna har samarbetat med den tredje sektorn, lokala och regionala myndigheter och andra institutioner inom bl.a. uppsökande verksamhet etc.

1) Det är viktigt, att kunna klargöra den nordiska folkhögskolans lärande miljö som samhällsnyttig utbildningsform gällande integrationssträvanden och motverkande av marginaliseringen av unga.

2) Tematiska nätverk mellan folkhögskolorna i Norden behövs för ett fortsatt samarbete och pedagogiskt utvecklingsarbete.

Därför vill de nordiska folkhögskolorna fortsätta projektet med att:

- 1) beskriva **och analysera** den pedagogiska processen och sådana arrangemang i folkhögskolornas lärande miljöer som främjar inklusion
- 2) starta tematiska nätverk mellan a) folkhögskolorna i Norden och b) deras samarbetspartners inom tredje sektorn

I denna nästa projektdel skulle de folkhögskolor som arbetar med dessa frågor gå vidare i processen. Av dem samt deras befintliga nätverk och samarbetspartners bildas sedan nätverk. För att stärka och befästa samarbetsprocessen bör ömsesidiga besök kunna göras mellan de deltagande parterna.

Ytterligare bör fokus på lärmiljön i folkhögskolan ingå i arbetet.

Det kan konstateras, att det i det här skedet av kartläggningen, ännu inte slagits fast vilka folkhögskolor som skulle ingå i nätverket för det möjliga fortsatta utvecklingsprojektet :

Folkhögskolan som inkluderande skola – Att utveckla nordiska pedagogiska nätverk - NPAD-2014/10236.

12. Bilagor/Faktaunderlag

NordPlus-projektet

I. Kartlägningsfrågorna

Hur kan de nordiska folkhögskolorna arbeta för integration och inklusion bland unga

De nationella folkhögskoleföreningarna ansvarar för att projektkartläggningen verkställs i respektive land (se undertill om förfaringssättet), insamlar materialet samt gör en sammanfattning på materialet.

Kartläggningen görs under november - december 2013. Landsvisa sammanfattningar på kartläggningen görs i januari 2014. Koordineringsgruppen sammanställer kartläggningen, ger en lägesrapport om projektet samt ger förslag på fortsatta åtgärder till NFRs styrelsemöte 29–30.1.2014 i Helsingfors. Analysen på kartläggningen görs under februari-mars 2014 av Finland. Analysrapporten klar i april-maj 2014.

Unga definieras i kartläggningen till ålderskategorin 16-25 år, samt unga arbetslösa med högskoleexamen i åldern 25-30 år.

Del 1, Folkhögskolan i landets utbildningssystem, dess specialuppdrag och målgrupper

De nationella föreningarna besvarar frågorna i del 1.

- 1) Ge en allmän beskrivning på landets folkhögskolor, folkhögskolorörelsen i landet, folkhögskolverksamheten, målsättningar, målgrupper, finansiering osv.
- 2)
 - a) Hur placeras folkhögskolan i landets utbildningssystem? Hur ses folkhögskolan nationellt?
 - b) Hur profileras folkhögskolan i landets utbildningssystem?
 - c) Har folkhögskolan någon särskild finansiering?
- 3)
 - a) Identifiera de målgrupper bland unga vuxna med skärskilda behov som finns i landets folkhögskolor.

- b) Beskriv vilka specialuppdrag gällande integration och inklusion bland unga har tilldelats folkhögskolorna under åren 2005-2013?
- c) Har folkhögskolorna tilldelats specialresursering gällande integration och inklusion bland unga? Beskriv vilka.

Del 2, Folkhögskolans särart, folkhögskolan som lärande miljö, folkhögskolepedagogik

De nationella föreningarna avgör för sitt eget lands del det ändamålsenligaste sättet för kartläggningen enligt de alternativa kartläggningssätten som listas undertill. Frågorna är underlag och riktgivande för de olika kartläggningsmetoderna. Frågorna kan även kompletteras med andra frågor vid behov.

Alternativa kartläggningsmetoder:

- a) Frågeformuläret sänds till alla folkhögskolor i landet.
- b) Frågeformuläret sänds ut till valda folkhögskolor i landet.
- c) Enkäten besvaras utgående från befintliga rapporter och utredningar.
- d) Casebeskrivningar.

Kartläggningsfrågorna:

1. Folkhögskolans målgrupper
 - a) Identifiera de grupper bland unga vuxna med särskilda behov som finns i folkhögskolan?
 - b) Vet ni hur många studerande det finns i dessa grupper i folkhögskolan? (Besvara numeriskt antalet studerande i varje grupp.)
 - c) Beskriv på hurdant sätt folkhögskolan integrerar/inkluderar dessa grupper i olika studiemiljöer?
2. Folkhögskolans särart som lärande miljö.
 - a) Beskriv den speciella inverkan/betydelse internatet har i integration och inklusion av unga i folkhögskolan.
 - b) Hurdana pedagogiska metoder/arrangemang/insatser är särskilt lämpade att stöda unga i integration och inklusion?
3. Beskriv hur folkhögskolan förstärker studerandes möjligheter för fortsatta studier/arbetslivet? Hur vägleder man studeranden i folkhögskolan för fortsatta studier/arbetslivet?
4. Folkhögskolans nätverk
 - a) Hurdant nätverk samarbetar folkhögskolan med angående unga med specialbehov?
 - b) Hurdant behov av samarbete/nätverksbildning finns det i folkhögskolan angående unga med specialbehov?
5. Önskar folkhögskolan delta i ett tematiskt nätverk med andra folkhögskolor i Norden?

II. Specialuppdrag och projekt gällande integration och inklusion

Sverige

Studiemotiverande folkhögskolekurs (SMF)

Sedan 2010 pågår ett arbetsmarknadsprojekt mellan folkbildningen och Arbetsförmedlingen. Genom en tre månader lång Studiemotiverande folkhögskolekurs motiveras arbets sökande till studier.

Folkbildningsrådet fördelar platser, sprider information och följer upp projektet.

Folkbildningsrådet och Arbetsförmedlingen har för år 2014 slutit avtal om 8 000 kursplatser riktade till arbets sökande som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan. Målgruppen är arbets sökande som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan och är mellan 16-24 år eller deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin som fyllt 25 år.

Figur 1: Antal deltagare Studiemotiverande folkhögskolekurs 2010-2012 samt statens stöd 2010-2012

	2012	2011	2010
Antal deltagare	3 888	2384	2073
Bidrag i kronor	77 760 000	42 912 00	37 314 00

<http://www.folkbildning.se/Folkhogskolor/Studemotiverande-folkhogskolekurs/>

SAGA- Särskild utbildningssatsning inom aktivitetsgarantin

Från våren 2002 och till och med 2007 var det möjligt för folkhögskolorna att bedriva utbildningar för långtidsarbetslösa inom den så kallade Aktivitetsgarantin. Satsningen kallades SAGA-Särskild utbildningssatsning inom aktivitetsgarantin och syftade till att ge arbetslösa de baskunskaper de behövde för att kunna påbörja yrkesinriktade studier eller kunna återgå till arbete.

Folkhögskolorna bedrev SAGA-kurserna med medel från Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS). Under verksamhetens första år 2002 avsattes cirka 120 miljoner kronor och 2007 avsattes 180 miljoner kronor till SAGA-verksamheten.

Finland

Studiesedlar

Från och med år 2006 har folkhögskolorna i Finland kunnat erhålla statsstöd för studiesedlar för att minska studieavgifter för identifierade målgrupper. Bidraget kompletterar läroanstalternas statsandel och riktas till utbildning för vissa specifika målgrupper. Dessa målgrupper vilka är berättigade för studiesedlar är följande;

- **Invandrare.** Med invandrare menas utlänningar som flyttat till Finland och vilka har enligt lagen för hemkommun (201/1994) en angiven hemkommun i Finland. Till invandrare räknas inte höra asylsökande.

- **Arbetslösa.** Med arbetslös menas arbetssökande som är utan arbete och är tillgänglig för heltidsarbete eller som väntar på att avtalat arbete skall inledas. Som arbetslös kan även räknas en person som är permitterad.
- **Personer med dålig skolunderbyggnad.** Med dessa menas de som saknar utbildning efter grundutbildningen.
- **Personer som anser sig ha inlärningssvårigheter.** Dessa definieras utgående från personens egen erfarenhet om inlärningssvårigheter. Läroanstalten och studeranden bedömer tillsammans förutsättningarna att inleda studierna med denna grund.
- **Unga som avslutat grundskolan.** Med dessa menas:
 - unga utan studieplats för fortsatta studier (definition år 2010)
 - unga under 20 år som inte har studieplats på fortsatta studier (definition år 2011)

Invandrarutbildningen i folkhögskolorna

Invandrarutbildningen har varit ett särskilt tyngdpunktsområde inom utvecklingsverksamheten för Finlands Folkhögskolförening allt sedan år 2002. Av landets 82 folkhögskolor erbjöd 42 utbildning för invandrare läsåret 2012-2013. I folkhögskolornas utbildningsutbud finns över 100 olika invandrarutbildningar. Invandrarutbildning ordnas som utbildning inom fri bildning, men även som grundutbildning, yrkesutbildning, arbetskraftspolitisk utbildning samt som kortare utbildningar. Invandrarutbildningar ordnas även i samband med olika projekt, som exempel *Kvinnornas skola* (Naisten koulu) och *Vi läser tillsammans-nätverket* (Luetaan yhdessä-verkosto).

På folkhögskolornas fria bildningslinjer studerade läsåret 2011-2012 totalt 1 213 studerande med invandrarbakgrund i jämförelse med totala antalet årsstuderande som detta läsår var 6 143 studerande (Folkhögskolföreningens statistik 2012). Studeranden med invandrarbakgrund i folkhögskolorna detta läsår var 20 % av totala antalet. Två tredjedelar av folkhögskolornas invandrarutbildningar ordnas med statsandelar för fria bildningen.

Minderåriga asylsökande i folkhögskolorna (NUTUKKA)

Folkhögskolföreningen utredde på inrikesministeriets begäran intresset för att ordna utbildning för asylsökande minderåriga. NUTUKKA-projektets mål var utreda med hjälp av försöksverksamhet hurdana möjligheter folkhögskolorna har att ordna en allmänbildande utbildning för asylsökande minderåriga ungdomar som anländer till landet utan vårdnadshavare. I projektet lyftes upp internatets betydelse som inlärningsmiljö och som en viktig del i integrationen och inklusionen i samhället.

I Nutukka-utbildningen deltog under läsåren 2008-2009 totalt 138 minderåriga asylsökande från totalt 14 olika länder. Av dem deltog 53 i en utbildning som varade ett läsår, 82 i utbildning som varierade mellan 18 – 24 veckor och 13 avbröt sina studier på utbildningen.

Olika inlärningsstigar i folkhögskolan

Studiemässig rehabilitering

Sedan år 2002 har Folkhögskolföreningen tillsammans med folkhögskolorna utvecklat modeller som lämpar sig för studerande som upplever olika hinder i sin inläring. Den studiemässiga rehabiliteringens metoder kan tillämpas på alla folkhögskolor. De används i Finland därutöver på två specialfolkhögskolor och i ca tio folkhögskolor i vilka de finns utbildning uttryckligen för utvecklingsstörda.

Olika övergångsskeden och ungdomsgarantin i folkhögskolan

I projektet har man kartlagt olika övergångsskeden under det livslånga lärandet. Övergångsskeden knyter ihop människans olika livssituationer och utbildningarna fungerar som klister som binder ihop det gångna med framtiden. Under projektet har identifierats följande övergångsskeden samt antal utbildningar i folkhögskolorna läsåret 2013-2014 som kan räknas höra till dessa övergångsskeden (utbildningarna kan räknas höra till flera olika övergångsskeden). Totala antalet utbildningar detta läsår var 734 stycken.

- Nyanlända invandrare, 53 utbildningar
- Personer som avbrutit grundskolan och som är utan avgångsbetyg, 50 utbild.
- Personer som avslutat grundskolan och utan fortsatt studieplats eller förbereder sig för fortsatta studier, 422 utbild.
- Personer som avbrutit yrkes- eller gymnasieutbildningen, 383 utbild.
- Personer som avslutat gymnasiet och utan fortsatt studieplats eller förbereder sig för fortsatta studier, 531 utbild.
- Personer med grundläggande yrkesutbildning, de som byter bransch, 540 utbild.
- Yrkesutövande personer som byter bransch, 522 utbild.
- Personer som blir arbetslösa, arbetslösa, 554 utbild.
- Personer som är ytterom arbetslivet (hemmamödrar, seniorer, arbetsoförmögna, rehabiliteringspatienter inom mentalvård), 406 utbild.

Tionde klassen/grundutbildningens tilläggsutbildning

I 27 folkhögskolor i Finland kan man studera på den så kallade tionde klassen eller grundutbildningens tilläggsutbildning. På den läsårslånga tionde klassen kan studeranden höja sina vitsord från grundskolans avgångsbetyg. Folkhögskolornas tionde klass erbjuder handledda studier och kontroll över vardagslivet, smågruppsstudier och en uppmuntrande studiemiljö. Studierna är avgiftsfria för de studerande som under samma år eller året innan fått avgångsbetyg från grundskolan.

Danmark

Der er i dag 67 højskoler i Danmark. Mens nogle højskoler har valgt stadig at være almene, har mange specialiseret sig fagligt, fx som idræts højskoler, livsstilshøjskoler, kristne eller senior højskoler. I skoleåret 2011 – 2012 var der 8900 elever på et kursus af mindst 12 ugers varighed, omregnet til årselever svarer det til 3879.

Eleverne skal være fyldt 17½ år ved kursusstart. To ungdomshøjskoler henvender sig til 16 - 19 årige, mens tre højskoler sigter mod ældre elever. På nogle højskoler kan enkelte fag eller faggrupper have en fremtrædende plads, men aldrig på bekostning af det almene. Det vil sige at kurserne altid skal have en bred almen karakter og leve op til de tre hjørneste i lovgivningen, som er livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse. Undervisning af bred almen karakter (UBAK) skal fylde mindst 50 % af undervisningen. Der er ingen eksamen forbundet med undervisningen, og der må ikke kræves bestemte forudsætninger for at deltage i et højskoleophold.

Ordninger for unge med særlige behov

Folkehøjskolerne i Danmark har de sidste mange år haft fokus på unge uden ungdomsuddannelse, herunder unge der umiddelbart ikke har mulighed for at opnå en kompetencegivende uddannelse.

Siden 2005 har der været, og er der en række forskellige ordninger. I det følgende ridses disse muligheder kort op. Ordningerne præsenteres meget kort, og Kombinationsprojekt og Mentorordning udfoldes yderligere efterfølgende.

- **Kombinationsprojektet**, som er for unge mellem 16-25 år, der skal på en erhvervsuddannelse. Uddannelsesplan udarbejdet af Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU) og som peger fra højskoleophold og ind i en erhvervsuddannelse. På højskolen gives der øget vejledning og mulighed for særlig tilrettelagt undervisning, brobygning mm. Der deltager ca. 65 elever pr lange kursus. I alt 27 højskoler har deltaget i projektet.
- **Mentorordningen**, som er for unge mellem 17½-25 år uden en ungdomsuddannelse. Mentorstøtte gives ved Uddannelsesplan udarbejdet af UU. Der deltager ca. 220 elever pr lange kursus. Stort set alle højskoler på nær Seniorhøjskolerne har mentorelever.
- **Ungepakke 2.** Fra 2011 – 2013 har kommunerne pligt til at stille særlige tilbud til rådighed for de unge 15-17 årige, der af UU vurderes til ikke at være uddannelsesparate, herunder højskoleophold. Ordningen er ophørt pr 1. januar 2014. Grundet målgruppen mellem 15 – 17 år er det primært Ungdomshøjskolerne der har benyttet den.
- **Erhvervsgrunduddannelse (egu).** Unge under 30 år, der ikke umiddelbart kan gennemføre en ungdomsuddannelse, har mulighed for at tage på højskole som en del af et egu-forløb. Et egu-forløb varer 2-3 år med skoleperioder mellem 20-40 uger, som bl.a. kan foregå på en højskole. En enkelt højskole har specialiseret sig i egu, og ca. 25 andre skoler har 1-4 elever pr hold. Der deltager omkring 80 – 90 elever pr lange kursus.
- **Særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse (STU).** Ungdomsuddannelse for unge med særlige behov henvender sig til unge udviklingshæmmede og andre unge med særlige behov. Uddannelsen er 3-årig og 20 – 40 uger kan foregå på en højskole. En enkelt højskole har specialiseret sig i ordningen, og ca. 7-8 skoler har 1-2 stu-elever pr hold. Der deltager omkring 70 – 80 elever pr lange kursus.
- **Specialundervisning.** Der kan søges om specialundervisningsstøtte på højskolen. Der skelnes mellem støtte til almindelig specialundervisning og specialpædagogisk bistand for elever med særlige behov. Støtten kan være i form af hjælpemidler, praktisk medhjælp eller lærertimer.
- **Flygtninge og indvandrere:** De fleste højskoler har erfaringer med udenlandske elever, og nogle har erfaringer med flygtninge. Der er højskoler, som tilbyder fag om dansk kultur og samfund og dansk som 2. sprog. Nogle af disse højskoler har samarbejdsaftaler med sprogcentre, så eleverne kan gå op til de modultests og afsluttende prøver, som er nødvendige i integrationsfasen for flygtninge. Der har tidligere været en tillægstakst for unge med anden etnisk baggrund, men den er afløst af Mentorordningen.
- **Sommercamp.** Er et 3 ugers sommerkursus for unge med anden etnisk baggrund end dansk, som endnu ikke har taget en ungdomsuddannelse. Kurset er støttet af Integrationsministeriet.

- **Unge ledige.** Kommunene har mulighet for at sende unge ledige på højskole, for eksempel for at forberede den unge på at komme i gang med utdanning. Ordningens omfang er sterkt redusert etter betalingslovens innføring og det er i dag en mindre gruppe ledige som kommer på højskole.

Norge

Regjeringen Stoltenbergs satsningsområder i skolesektoren var NyGIV. Det startet i 2010 og har en estimert slutt i 2016 (jmf.

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Kampanjer/NyGiv/Presentasjoner/Samarbeid_om_oppfolging_av_ungdom.pdf).

Dette er et prosjekt som skal styrke gjennomføringen i videregående skole. Det består av tre hovedmomenter:

- Oppfølgingsprosjektet – forsterket samarbeid mellom oppfølgingstjenesten, videregående skoler, kommunale tjenester og NAV om ungdom som står utenfor skole og arbeid
- Overgangsprosjektet – forsterket samarbeid mellom ungdomsskoler og de videregående skolene om tett faglig oppfølging av svakt presterende elever
- Gjennomføringsbarometeret – felles data- og statistikkgrunnlag i alle fylkeskommuner for å følge utviklingen mot felles mål for gjennomføring

I overgangsprosjektet ble folkehøgskolene invitert til å være vertskap for det som ble kalt sommerskoler. Her fikk NyGIV-elever fra ungdomsskolen mulighet til å delta på sommerskole hvor de jobbet med grunnleggende ferdigheter og fikk motivasjon til oppstart på videregående skole. Hovedhensikten var å gi elevene motivasjon for ny læring, slik at de skulle være bedre rustet til å gjennomføre videregående skole.

Folkehøgskolene har fått tilskudd på ca. 5 millioner kroner, hvert år, de siste tre årene. Skolene har ikke klart å bruke opp alt, pga. koordineringsutfordringer mellom fylkets prosjektansvarlige, foresatte til elevene og folkehøgskolene.

I 2011 var det 5 folkehøgskoler som arrangerte sommerskole for NYGIV-elever, og det var 82 elever som deltok. I 2012 var det 18 skoler som var interessert i opplegget, men det var kun 15 som skoler som arrangerte sommerskole og det var 279 elever som deltok. Sommeren 2013 var det bare 7 folkehøgskoler som gjennomførte sommerskole, da 10 skoler avlyste sine kurs. Dette var Skjeberg, idrettsskolen, Skiringssal, Borgund, Høgtun, Toten og Skogn folkehøgskole. Det var 125 elever som deltok.

Sommerskoler i 2011 og 2012. Les brev her:

<http://www.folkehogskole.no/fhsr/Rundskriv/2011/26.pdf>

Det ser ikke ut til at det blir noe mer statlig tilskudd til sommerskoler i 2014 og videre. Under erfaringskonferansen 27. og 28. november 2013 ble det lagt frem tanker om fremtiden for prosjektet og det ble da tolket slik at det ikke lenger ville være ekstra støtte til "NyGIV"-elever på ungdomstrinnet. Hver kommune skulle selv løse utfordringene med de svakest presterende elevene. Meningen er at NyGIV-metodikken skal implementeres inn i den ordinære skolehverdagen. Siden det ikke lenger vil være noen egen "NyGIV"-elevgruppe vil det da heller ikke være noe statlig tilskudd til sommerskole i regi av folkehøgskolen til denne elevgruppen.

Man kan lese mer om NyGIV-prosjektet her:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/kampanjer/ny-giv.html?id=632025>

III. FOLKHÖGSKOLAN I LANDETS UTBILDNINGSSYSTEM

DANMARK

Der er flere forskjellige former for, hvordan højskolen kan være forberedende til formel uddannelse. Eksempelvis kan højskolen have fokus på at forberede til optagelse på bestemte formelle uddannelser. Endvidere er der også mulighed for at dele af et højskolekursus kan være forlagt til en formelt kompetencegivende uddannelsesinstitution. Fælles for alle de forskellige muligheder er, at mindst 50 % af undervisningen altid skal være af bred almen karakter.

Det er problematisk, at højskolerne ikke er en del af det formelle uddannelsessystem, og dermed ikke giver formelle kompetencer, og den læring der er tilegnet kan være vanskelig at få anerkendt.

Der er politisk velvilje for højskolerne i Danmark. Udgiften til højskolerne må dog ikke stige. Resultatet heraf er, at der på den ene side fra politisk hold signaleres, at højskolerne er et sted, hvor unge kan blive motiverede til uddannelse og opbygge selvtillid i et fællesskab og en faglig ramme. På den anden side, er der meget stor politisk fokus på, at unge skal hurtigt igang med og gennem uddannelse. Denne politiske fokus på hurtigt gennem uddannelse, har stor betydning for de unges tilvalg af højskole. Generelt er det en barriere. Et eksempel herpå er, at unge får et højere karaktersnit fra ungdomsuddannelsen, hvis den unge starter hurtigt på en videregående uddannelse, da karaktersnittet i så fald ganges op. Og da højskolerne ikke giver formel kompetence, bliver det betragtet som en uddannelsespause.

Mulighederne der er tilbage er Mentorordningen og Kombinationsprojektet. Under disse ordninger, er der dog ikke mulighed for at give den unge støtte til hjemtransport og lommepege, og det faktum afskriver i sig selv en gruppe af unge.

Højskolerne kan dog indgå som en del af 2 uddannelser indenfor det formelle uddannelsessystem. Den ene er erhvervsgrunduddannelsen (egu) og den anden Særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse (stu). Begge uddannelser er individuelt tilrettelagte, meget praksis orienteret og veksler mellem skoleophold og praktik i virksomheder. Egu'en henvender sig til unge der ikke umiddelbart kan gennemføre en ungdomsuddannelse. Stu'en henvender sig til unge udviklingshæmmede og andre unge med særlige behov.

Der er ved at blive dannet en ny fleksibel ungdomsuddannelse, Fleksuddannelsen. Fleksuddannelsen er et eksempel på de barrierer højskolerne står overfor i bestræbelserne på at bidrage til at alle unge får en ungdomsuddannelse. Fleksuddannelsen er oprindeligt tænkt som et supplement til bl.a. egu, og er tænkt for unge der har brug for at udvikle sig i et stærkt klasse og holdfællesskab. Højskolerne er tænkt som en af de aktører der i samarbejde med andre uddannelsesinstitutioner kan udbyde uddannelsen. Problemet som det tegner sig i øjeblikket er, at fleksuddannelsen ikke er særlig fleksibel, men foregår i fast tilrettelagte moduler, hvor eleverne følges ad i store hold. Det er vanskeligt at se højskolerne bidrage hertil, da der i lovforslaget er lagt op til at uddannelsen bygges op af kortere elementer end de mindst 12 uger et langt højskoleophold varer, og at det er problematisk, at overholde højskoleloven om undervisning af bred almen karakter, i et kursus der er åbent for alle. Desuden er der i taksametret ikke taget hensyn til at uddannelsen kan foregå i internatform.

IV. FOLKHÖGSKOLORNAS SÄRSKILDA FINANSIERING I DANMARK

I 2013 modtager højskolerne 2721 kr. i statstilskud pr. uge for en elev på et langt kursus af mindst 12 ugers varighed (takst 1,2,3,5), mens en elev på et kort uge kursus udløser 890 kr. I 2010 var det samlede taxametertilskud til højskolerne 548,5 mio. kr. (medregnet grundtilskud 583,8 mio. kr.). Hvis eleven ikke har en formel kompetencegivende ungdomsuddannelse, udløses der for lange elever desuden en tillægstakst på 422 kroner om ugen. Hvis eleven er uden ungdomsuddannelse, og har fået udarbejdet en uddannelsesplan af Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU), og højskolen stiller en mentor til rådighed er det ekstra tilskud 1.107 kr. om ugen. Denne ordning kaldes Mentorordningen. Mentortaksten tilfalder den enkelte skole, som eleven skal gå på og skal dække skolens øgede udgifter til mentorordningen. Hvis eleven deltager i højskolernes Kombinationsprojekt, udløses der et tilskud på 685 kr. om ugen. Eleven kan både være Mentorelev og kombinationselev samtidig. Et højskoleophold på et langt kursus koster typisk 1.200 – 1.400 kroner pr uge i egenbetaling. Den ugentlige egenbetaling skal udgøre mindst 880 kr. om ugen. Der er mulighed for ved en konkret, individuel vurdering foretaget af den enkelte skole at nedsætte en elevs egenbetaling til det halve af de 880 kr. Under mentorordning og Kombinationsprojekt er der givet dispensation for denne regel, så egenbetalingen i særlige tilfælde kan komme under det halve af mindste egenbetaling.

V. VÄGLEDNING AV UNGA I DE DANSKA FOLKHÖGSKOLORNA

Unge, der tager på højskole, inden de begynder deres videregående uddannelse, øger deres chancer markant for at gennemføre deres uddannelser. Effektanalysen viser et lavere frafald hos studerende, der har været på højskole, inden de starter på en videregående uddannelse. Undersøgelsen viser en positiv effekt på 6-7 %. Effekten er størst på universiteternes bacheloruddannelser, hvor højskoleophold reducerer frafaldet med ca. 10 %. Frafallrisikoen på de videregående uddannelser falder med højskoleophold for unge fra ikke-uddannelsesvante hjem med ca. 15 %, og på universitetsbacheloruddannelserne er faldet på ca. 33 % efter ét års og ca. 23 % efter to års studier.

VI. De nationella kartläggningarna

<http://www.kansanopistot.fi/nfr/dk1.pdf>

<http://www.kansanopistot.fi/nfr/danskakartlaggningen2.pdf>

<http://www.kansanopistot.fi/nfr/finskakartlaggningen.pdf>

<http://www.kansanopistot.fi/nfr/norskakartlaggningen.pdf>

<http://www.kansanopistot.fi/nfr/svenskakartlaggningen.pdf>